

УДК 811. 347.78.034

К. філол. н., доц. Вотінцева М. Л.

**Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
Україна**

**ПРИЙОМИ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ ІМЕН
(на матеріалі романів Джейн Остен)**

К. филол. н., доц. Вотинцева М. Л.

**Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара,
Украина**

**ПРИЕМЫ ПЕРЕВОДА СОБСТВЕННЫХ ИМЕН
(на материале романов Джейн Остен)**

**Candidate of Science (Philology), docent Votintseva M. L.
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, Ukraine
METHODS OF TRANSLATION OF PROPER NAMES
(based on the novels of Jane Austen)**

У статті розглядаються проблеми відтворення імен власних за часів Джейн Остен в художньому перекладі. Дослідження виконано на матеріалі українського перекладу романів Джейн Остен «Pride and Prejudice» (Гордість і упередженість); «Sense and Sensibility» («Чуття та чутливість»); «Emma» (Емма). Наведені деякі переклади імен власних.

Ключові слова: соціокультурна інформація, прийоми перекладу, імена власні, ономастика, культурно-маркований знак.

В статье рассматриваются проблемы воссоздания имен собственных (времен Джейн Остен) в художественном переводе. Исследование выполнено на материале украинского перевода романов Джейн Остен «Pride and Prejudice» (Гордость и предубеждение); «Sense and Sensibility» («Чувство и Чувствительность»); «Emma» (Эмма). Приведены некоторые переводы имен собственных.

Ключевые слова: социокультурная информация, способы перевода, имена собственные, ономастика, культурно-маркированный знак.

The article deals with the pressing problems of proper names (Jane Austen's epoch) rendering in artistic translation. The research has been made on the basis of the Ukrainian translation of Jane Austen's novels «Pride and Prejudice»; «Sense and Sensibility»; «Emma». Some translations of proper names were given.

Keywords: socio-cultural information, ways of rendering, proper names, onomastics, culture-marked sign.

З масиву соціокультурної інформації можна виділити антропоніми (імена особові), топоніми (географічні назви) та «хрононіми» (назви та дати, що пов'язані з певними історико-культурними подіями). Світ ономастики –

насамперед світ імен людей і місць (антропонімів і топонімів) – настільки є великим, значеннєвим для суспільства, що кожен, хто до нього доторкнеться, будь-то вчений – філолог, історик, географ, краєзнавець або просто аматор, вже не зможе пройти повз. Вступаючи в цей світ, дослідники намагаються його осмислити: про імена написано безліч робіт. Діапазон їх проблематики великий: ономастів цікавила сутність власного імені, його мовний статус, виникнення імен, їх життя в суспільстві, історія, доля й, нарешті, обкутана флером містики загадка тисячолітньої давнини – зв'язок імені й людини. Пошук оптимальних перекладацьких прийомів відтворення імен власних, максимально наближує читача до художньої картини світу автора оригіналу.

Надзвичайно вагомий внесок у теорію художнього перекладу зроблено українськими вченими Р. П. Зорівчак, М. О. Новиковою, Л. В. Коломієць, В. В. Коптіловим, І. В. Корунцем, О. Фінкелем, О. І. Чередниченком, і їхні дослідження, разом з розвідками перекладознавців інших країн – С. Баснет, С. Влахова, І. Левого, А. Лефевра, А. Поповича, А. Федорова, С. Флоріна, К. Чуковського, – слугують міцним фундаментом для подальшого розвитку цієї науки.

Власні імена слугують для особливого, індивідуального позначення предмета безвідносно до описуваної ситуації й без обов'язкових уточнюючих визначень. Власні імена виконують індивідуалізуючу функцію номінації.

Актуальність статті зумовлена необхідністю вивчення перекладу власних імен у тексті художнього твору, про що свідчать численні роботи, що стосуються дослідження структурної організації ономастичного простору, стилістичних функцій онімів, їхніх асоціативних зв'язків, співвіднесених з реалізацією конкретного образу, авторської позиції, задуму твору.

Об'єктом нашого дослідження є культурно-марковані знаки нематеріальної сфери, а саме імена власні за часів творчості Джейн Остен, та особливості їх відтворення засобами української мови.

Предметом дослідження стали оригінальні тексти «закінчених романів» Дж.Остен: «Pride and Prejudice» («Гордість і упередженість»); «Sense and Sensibility» («Чуття та чутливість»), «Emma» («Емма»); а також їх українські переклади у перекладі В. К. Горбатька.

Метою статті є аналіз відтворення українською мовою імен власних в романах Джейн Остен «Гордість і упередженість», «Чуття та чутливість», та «Емма».

Предмет, позначуваний власним іменем, називають носієм імені, або референтом. Референтами власних імен можуть бути люди, тварини, установи, компанії, географічні й астрономічні об'єкти, кораблі й інші найрізноманітніші предмети. До власних імен можна також віднести назви книг, фільмів, інших творів літератури й мистецтва [2]. Власні імена несуть у собі інформацію саме про конкретний предмет, про його властивості. Літературна ономастика вивчає особливості вживання власних імен у тексті художнього твору й за його межами.

Переклад власних імен українською мовою в досліджуваних романах здійснюється за допомогою правил транскрипції, транслітерації, транспозиції або калькування. Розглянемо особливості перекладу більш докладно.

Варто відзначити, що застосування автором власних імен найчастіше носить підтекстову інформацію. Так, наприклад, під іменем *Еліно́р* («Чуття і чутливість»), авторка має на увазі свою старшу сестру, Кассандру Остен.

Лонгборн (у графстві Хартфордшир) («Гордість і упередженість») – назва цього селища вигадана. Зважаючи на все, Беннети були єдиними дворянами в Лонгборне: можливо, що прототипом для Лонгборна послужив Стивентон, де проходила юність Джейн Остен.

Лукас Лодж (недалеко від Лонгборна) («Гордість і упередженість») – назва маєтку також вигадана. Одержавши дворянське звання, сер Вільям Лукас, що заробив своє майно торгівлею, називає свій маєток «*Лукас Лодж*», немов воно з покоління в покоління переходило в його сім'ї в спад-

щину. У цьому особливо відчувається претензія «нового» дворянина на приналежність до стародавньої земельної аристократії.

При перекладі топонімів *Longbourn*, *Rosings Park*, *Lucas Lodge* і багатьох інших перекладач використовував транскодування, але через те, що це вигадані топоніми, звідси випливає, що авторка вклала особливий зміст у ці власні імена, тому й у перекладі необхідно було відбити їх коннотації.

Значеннєве ім'я – це своєрідний троп, рівнозначний, певною мірою, метафорі й порівнянню й використовуваний у стилістичних цілях для характеристики персонажа або соціального середовища. Так, ім'я *Фанні* («Чуття і чутливість») співзвучно зі словом *funny* – **1. a.** Causing laughter or amusement. **b.** Intended or designed to amuse. **2.** Strangely or suspiciously odd; curious. **3.** Tricky or deceitful [1], що, звичайно ж, підкреслює іронію автора стосовно цієї героїні. При відтворенні цього імені перекладач використовував транслітерацію, тому в тих читачів, які не знають англійську мову, не виникне асоціації зі словом *funny* і читачі не досягнуть інтенції автора. Якби перекладач у цьому випадку дотримувався перекладацької традиції, яка орієнтована на текст перекладу (мову й культуру-рецептор) – target oriented translation – то він би використовував у цьому випадку калькування й замість Фанні була б, наприклад, Марфа. Але ми невпевнені, чи буде виправданий цей спосіб перекладу. Таке ім'я випало б з ряду англійських імен і виникла б необхідність в адаптації всіх імен романів (John – Іван), що могло б спричинити невірне сприйняття творчості Джейн Остен. Також не можна забувати про специфіку звучання, адже текст є англійським, тож повинна зберігатися деяка інакомовність звучання.

Прізвиська завжди називають яку-небудь властивість або якість людини. Тому в багатьох прізвищах внутрішня форма (її основа – прізвиська) не забулася, і разом з нею потенційно зберігся експресивний відтінок антропоніма. У певних контекстуальних умовах вони можуть бути повно розкриті.

Якщо проаналізувати прізвище Woodhouse («Чуття і чутливість») – на сторінках інтернету зустрічається наступне походження цього прізвища – taken from the Anglo-Saxon word *wuduhus* meaning *wood and house or house by the wood* [9]. Містер Вудхаус жив відокремлено у своєму маєтку й не уявляв, як можна залишати своє житло. Він з ревностями ставився до заміжжя своїх дочок і був би не проти, якби вони взагалі не виходили заміж – тому що вони можуть покинути рідну домівку. Здається, що наділяючи таким прізвищем сімейство з роману «Емма», авторка підкреслює прив'язаність її героїв до свого будинку. Усі сімейні свята неодмінно повинні відбуватися у маєтку. Після заміжжя Емма не залишає будинок свого батька.

Розглянемо, наприклад, антропонім Mr. Knightley (мистер Найтли): «*Mr. Knightley is so very fine a man.... Mr. Knightley was a sort of general friend and adviser*» [6, с. 42].

Пильно придивившись, можна чітко вирізнити морфему «*knight*», яка в англійській мові має значення «*лицар*». З контексту книги стає зрозуміло, що прізвище відповідає рисам характеру героя. Але просто прізвище *Найтлі* нічого не скаже українському читачеві.

Якщо звернутися до способів перекладу, то можна визначити, що транскодування, запропоноване перекладачем, не розкриває той задум, який був закодований автором у прізвищах *Woodhouse, Knightley*.

Завдання перекладача – знайти, розкрити ці приховані значення та асоціації і передати їх читачеві рідною мовою.

Більшість розглянутих видів персональних власних імен носить у собі підтекстову інформацію, і несе закодований експресивний зміст. Досить вагомому роль відіграють географічні назви в художній картині світу автора, та перед перекладачем постають певні труднощі їх перекладу. До даної групи власних імен більшою мірою відносять природні назви, у тому числі й ойконіми: назви міст, населених пунктів. Метою їх використання автором можна вважати місце дії твору й переміщення героїв.

При передачі українською мовою власних імен, і згідно із правилами транслітерації з елементами транскрипції, адекватний переклад ойконімів однозначний, оскільки перекладач дотримується всіх правил даного методу: *Barton* – *Бартон*, *Sussex* – *Сассекс*, *Суссекс*, *Barton Park* – *Бартон Парк*, *Delaford* – *Делафорд*, *Norland* – *Норленд*, *Stanhill* – *Стенхілл*, *Allenham Court* – *Алленхем Корт* (с елементом транскрипції звук [e]).

Також перекладач використовує калькування при перекладі деяких топонімів. Завдяки цьому такі географічні назви стають більш зрозумілими українському читачеві, наприклад: *Barton Valley* – *Бартонська долина*, *Maple Grove* – *Кленовий Гай*.

Перекладач має пам'ятати, що кожне ім'я або назва є відбитком соціокультурного компоненту мови-джерела і мусить наполегливо працювати, застосовуючи усі складні техніки перекладу. Щодо засобів перекладу семантично-значущих антропонімів та топонімів, не треба йти легким шляхом і користуватися транскодуванням. Потрібно якнайточніше передати значення, яке було закладене автором при створенні книги.

Література:

1. Великий сучасний англо-український українсько-англійський словник-довідник: 80000 слів та виразів сучасної англійської та української мови / укладач С. Д. Романов. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2003. – 512 с.
2. Марьянова Н. В. Символика личных имён в языке и переводе / Н. В. Марьянова // Межкультурная коммуникация и перевод: Мат-лы межвуз. конф. – М.: МОСУ, ИЯ РАН, 2002. – С.93–98.
3. Остен Дж. Гордість і упередженість / пер. з англ. В. К. Горбатька; худож.-оформлювач Б. П. Бублик. – Х. : Фоліо, 2005. – 350 с. – (Світова література).
4. Остен Дж. Емма / пер. з англ. В. К. Горбатька; худож.-оформлювач Б. П. Бублик. – Х. : Фоліо, 2005. – 447 с. – (Рандеву).
5. Остен Дж. Чуття і чутливість / пер. з англ. В. К. Горбатька; худож.-оформлювач Б. П. Бублик. – Х.: Фоліо, 2005. – 319 с. – (Світова література).

6. Jane Austen Emma [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.literaturepage.com/read/emma.html>
7. Jane Austen Pride and prejudice [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.literaturepage.com/read/prideandprejudice.html>
8. Jane Austen Sense and sensibility [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.literaturepage.com/read/senseandsensibility.html>
9. The Woodhouse family history [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.your-family-history.com/w/woodhouse-family-history.php>

УДК 811.347.78.034

**Горгуль О. О., д. філол. н., проф. Шепель Ю. О.
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
Україна**

**ВИДИ І ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ
ТА ЇХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ МОДИФІКАЦІЙ
У ТВОРІ «ЗЛОЧИН І КАРА»**

**Горгуль О. О., д. филол. н., проф. Шепель Ю. А.
Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара,
Украина**

**ВИДЫ И ФУНКЦИИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ
И ИХ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ МОДИФИКАЦИЙ
В ПРОИЗВЕДЕНИИ «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ»**

**Horhul' O.O., Doctor of Science (Philology), professor Shepel Yu.A.
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, Ukraine
TYPES AND FUNCTIONS OF PHRASEOLOGICAL UNITS
AND THEIR TRANSFORMATION MODIFICATIONS
IN THE NOVEL «CRIME AND PUNISHMENT»**

Дослідження присвячене вивченню структурно-граматичних і функціонально-стилістичних особливостей фразеологічних одиниць у романі Ф. М. Достоевського «Злочин і кара», аналізу їх художніх функцій і трансформації фразеологізмів у англomовному художньому контексті.

Художній потенціал, філософські і психологічні проникнення, як в сутність людської особистості, так і у глибину суспільно-історичних подій, відображення національних традицій, культури і цивілізації Росії – все це висуває роман «Злочин і кара» у перші ряди світової класики. Проблеми добра і зла, сильної особистості і дріб'язкової, злочину і кари, що порушені Ф. М. Достоевським, – це вічні питання, які ставить перед людиною життя.